

MIJLPALLEN

Van Sam Heughan verschenen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Clanlands
Twee Schotten en heel veel whisky

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

SAM HEUGHAN

MIJLPALLEN

Mijn Schotse reis

Vertaald door Ruud van de Plassche

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 6563 8

© 2022 Sam Heughan

© 2024 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Ruud van de Plassche

Oorspronkelijke titel *Waypoints. My Scottish Journey*

Oorspronkelijke uitgever Radar

Omslagontwerp bij Barbara, op basis van het ontwerp van Yasia Williams

Omslagillustratie © Chris Terry

Foto auteur © Dave Foster

Zetwerk Mat-Zet B.v.

Pagina 124 – fragment uit de nieuwe poëzievertaling van *Phaedra*
van Jean Racine, vertaald door Edwin Morgan. Uitgegeven door
Carcanet in 1992, © Edwin Morgan Trust.

Pagina 158 – *Monty Python and the Holy Grail*, geschreven door
Graham Chapman, John Cleese, Eric Idle, Terry Gilliam,
Terry Jones en Michael Palin.

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Owen, een geduldige, vriendelijke en trotse Schot, die hield van een wandeling, een praatje en een goed glas whisky. Bedankt.

En aan iedereen die zich alleen voelt op zijn of haar reis, of behoefte heeft aan wat gezelschap: ga met me mee. Ik beloof je dat je niet alleen hoeft te lopen en aan het eind trakteer ik je op een borrel.

SLÁINTE. X

Het is een gevaarlijke onderneming, Frodo, om je deur uit te gaan. Je stapt de weg op en als je niet op je benen let, weet je nooit waar je naartoe wordt gesleept.
(*In de ban van de ring*, J.R.R. Tolkien, vertaling Max Schuchart)

Inhoud

Voorwoord 11

Proloog 15

DAG NUL: Ertussenuit 21

DAG ÉÉN: De wildernis in 35

DAG TWEE: De wake-upcall 63

DAG DRIE: De grote herstart 101

DAG VIER: De moeilijke weg 161

DAG VIJF: Zwammen 211

DAG ZES: Mijlpalen 273

Epiloog 293

Dankwoord 301

Illustratieverantwoording & dankbetuiging van de uitgever 303

Voorwoord

Sam loopt de kamer binnen. Het eerste wat me aan hem opvalt is zijn open gezichtsuitdrukking. Zo te zien nerveus en alert, maar open naar de wereld, vol vertrouwen. Het officiële karakter en de mogelijke stress van deze ontmoeting – een regisseur die een acteur auditie laat doen voor zijn eerste professionele theaterrol – hebben zijn blik niet vertroebeld en hem niet uit zijn evenwicht gebracht. Zo'n auditie kan voor alle betrokkenen een beproeving zijn, maar toch vooral voor de acteur (waarvan Sam herhaaldelijk getuigenis aflegt op de bladzijden van dit boek), die daarom geneigd is zich slechts gedeeltelijk bloot te geven uit, welnu, zelfbehoud, naar ik aanneem. Maar Sam draagt vandaag geen wapenrusting, enkel een mantel van stille charme.

Het is eind lente 2002, en Sam is nog een student op de toneelschool. Het stuk is *Outlying Islands* van David Greig voor het Traverse Theatre in Edinburgh, dat in de zomer van dat jaar zal worden gespeeld op het Edinburgh Festival. De rol is die van John, een jonge Schotse ornitholoog in de jaren dertig van de vorige eeuw, opgegroeid in een bevoorrecht milieu. Sam slaat het script open op de bladzijde die ik voorstel en draagt de tekst voor. Hij treft de eerste keer meteen de juiste toon. Hij legt het er niet dik op, de klassieke beginnersfout.

In plaats daarvan geeft hij uitdrukking aan al Johns eigenschappen: hij is verlegen, aarzelend, gemoedelijk, loyaal, weldenkend – een gentleman, een zachte man. Sam ís John, wat mij betreft, en dat is dat. Ik geloof niet dat ik het hem ooit heb verteld, maar we hebben voor die rol nooit iemand anders auditie laten doen.

Wanneer hij de kamer verlaat, stoot ik in een overwinningsgebaar mijn vuist in de lucht. We hebben niet alleen onze John, maar deze jongen lijkt zelf niet te weten hoe goed hij is.

Ik denk dat je *Outlying Islands* met een gerust hart een succes kunt noemen – het won prijzen, kwam in Londen op de planken en ging op een internationale tournee. (Je kunt je waarschijnlijk onze hilariteit wel voorstellen toen *The Daily Telegraph* het opnam in zijn ‘Top Five Theatrical Sex Scenes’ aller tijden.) Toch had deze rol ook kunnen uitpakken als een verwarrend en onrealistisch begin van de carrière van een jonge acteur. *Mijlpalen* schetst op fascinerende maar vaak pijnlijk expliciete wijze de angels en voetklemmen van het werkende bestaan van een acteur. Ik heb mezelf altijd geveid dat ik me op de hoogte heb gehouden van al Sams activiteiten door de jaren heen, maar nu realiseer ik me dat ik nog niet de helft wist.

Sams verslag van zijn trektocht over de West Highland Way en de ermee verbonden dagelijkse uitdagingen leest als een parabel van zijn langere reis om de steracteur te worden die hij vandaag de dag is. Het is een ongewoon voorrecht om een zo gedetailleerd inkijkje te krijgen in wat iemand om te beginnen tot een acteur maakt, en hem dan te volgen terwijl hij de woelige wateren van de theater- en filmwereld doorkruist. Hoe groter de uitdaging, hoe gretiger onze eenzame held die aangaat. Dit komt naar voren wanneer hij een roekeloze beklimming van Conic Hill bij Loch Lomond in de schemering beschrijft, en ook in de verfilming van de indrukwekkende, martelende scènes (scè-

nes die me nog steeds achtervolgen) aan het einde van het eerste seizoen van *Outlander*. Het verhaal van zijn reis is zo direct, zo aansprekend, dat we die in ons hoofd samen met hem lijken te lopen, in regen en zonneschijn (meer regen dan zonneschijn trouwens). En we verwonderen ons erover hoeveel gelijkenis het landschap van Schotland vertoont met de ups en downs van Sams leven, als acteur maar ook gewoon als mens.

Wat leer ik over Sam wat ik nog niet wist toen we elkaar twintig jaar geleden voor het eerst ontmoetten? Dat hij hartstochtelijk loyaal is, ontwapenend kritisch op zichzelf, van nature een zoeker – ja, zelfs als hij niet volkomen zeker is waar de zoektocht om gaat – en vóór alles als stelregel heeft nooit iemand te zijn die andere mensen in de steek laat.

Outlying Islands speelt zich af op een niet nader genoemd Schots eiland waarvan we in de loop van het stuk te weten komen dat het de beoogde locatie is voor een experiment van het ministerie van Defensie met een nieuw soort biologisch wapen, een wapen dat de natuur van het eiland zal vernietigen. In het kader van onze research voor de voorstelling besluiten vier leden van ons toneelgezelschap om een expeditie te ondernemen naar North Rona, een eiland dat zo afgelegen ligt als de schrijver van het stuk in gedachten heeft. North Rona ligt zo'n 65 kilometer noordelijker dan de noordpunt van het Isle of Lewis in de Buiten-Hebriden, en in 2002 kun je daar alleen naartoe reizen met een bedrijf dat is gespecialiseerd in extreme sporten. En zo gebeurt het dat Sam – de jongen van stavast uit Galloway – vastgebonden op een rib (een *rigid inflatable boat*, denk aan in een botsauto rijden op de toppen van de golven) de Noordelijke Atlantische Oceaan bevaart, met om hem heen door windvlagen voortgedreven regenwol-

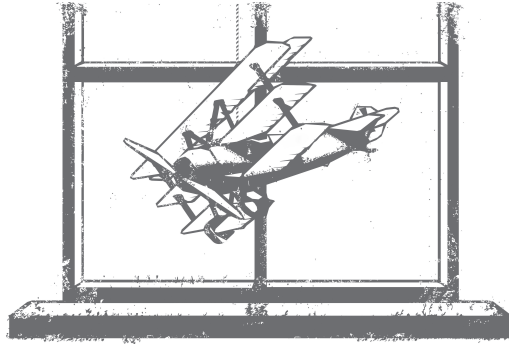
ken, langsscherende jan-van-genten en plotseling oplichtende bliksemflitsen als bij een rockconcert.

Midden op dit kleine verlaten eiland (North Rona geeft St Kilda het nakijken als het gaat om pure, onverzettelijke afgezonderdheid) ligt de vervallen kapel van de achtste-eeuwse Sint-Ronan en zijn nabijgelegen kluizenaarshut. Sam neemt het onderdak van de heilige in ogeschouw en kijkt tevreden. Ik hoop niet dat hij denkt dat we hier zullen blijven. Hij grijnst, en we moeten allebei lachen. Maar nu ik *Mijlpalen* heb gelezen, waarin Sam ons vertelt: 'Ik neem graag de positie van buitenstaander in' (p. 57), weet ik het zo net niet en vermoed ik dat hij zo'n verblijf serieus overwogen heeft. Sam Heughan: Laaglander van geboorte, Hooglander van inborst. En nu eilander?

De schipper drijft ons eerder dan we gehoopt hadden terug naar de rib, blijkbaar oprecht bezorgd over de weersvoorspelling voor onze tweeënhalf durende terugtocht naar de Butt of Lewis. En dat blijkt terecht: de omstandigheden van de terugtocht doen de herinnering aan de wind op de heenreis verbleken tot een briesje. Nu stort het vaartuig na elke golf terug op het water met een klap die je botten door elkaar rammelt. Hoewel we als een rollade op onze stoelen zijn ingesnoerd (want zo voelt het), klampen we ons er in doodsnood aan vast. En je raadt het al: Sam is de enige van ons zonder angst. Hij schreeuwt, hij brult, hij juicht. Dit is zijn natuurlijke habitat.

Philip Howard
Edinburgh
augustus 2022

Proloog

Brits-Columbia, Canada

Ik ben van ver gekomen om hier te zijn. De blokhut staat aan de rand van het bos. Hij is vervaardigd van met de hand gespleten stammen en planken en wordt deels aan het oog onttrokken door hoge, imposante bomen en dicht gebladerte. Als ik bij de deur ben, kijk ik om me heen en realiseer me dat hij een inspirerend, prachtig uitzicht biedt over het dal en de bergen erachter.

Dit is een goede plek om te wonen, denk ik bij mezelf. Ik kan me voorstellen dat iemand zich in zo'n stil, afgelegen oord zou willen vestigen. Ik zou me hier ook thuis voelen.

Het kookgedeelte is buiten, uitgesteld onder een aangebouwd afdak. Een rij pannen en een vergiet bengelen aan haken die tegen de buitenmuur zijn bevestigd. Een groot mes rust op een snijplank, daarachter hangen uien en chilipepers aan touwtjes om te drogen in

de zon en intenser van smaak te worden. Vóór deze buitenkeuken staat, bespikkeld door zonlicht, een grote picknicktafel die het vermoeden wekt dat onze gastheer iemand is die graag een maaltijd voor anderen bereidt. Ik stel me een groep vrienden voor, aan weerszijden van de tafel gezeten, die grote teugen uit flessen bier nemen terwijl ze grappen en grollen en naar muggen meppen. Op de drempel van de hut laat ik mijn ogen dwalen over wat een decor voor een theatervoorstelling in de openlucht zou kunnen zijn. Het roept het beeld op van een leven dat volkomen van het mijne verschilt. Ik word bekropen door een aarzeling om naar binnen te gaan.

‘Vooruit, het is zover,’ zegt mijn oudere broer Cirdan, die me op deze reis heeft vergezeld.

We zijn hier op uitnodiging van de vrouw die voor ons naar binnen is gestapt. Ze heeft mijn broer en mij op het vliegveld opgewacht en is vannacht met ons meegereden in de auto die we voor de duur van ons verblijf hebben gehuurd. Cirdan en ik kennen haar alleen van een paar telefoongesprekken. Ze is een heel aardige dame – ergens in de zestig, zou ik zeggen –, wat niet wegneemt dat we op een kalme, ietwat formele manier met elkaar omgaan.

‘Kom binnen,’ zegt ze als ze merkt dat we nog steeds op de veranda staan.

Ik voel dat mijn broer me zachtjes met een hand op mijn rug naar voren duwt.

Binnen, uit het zonlicht, komt de geur van houtrook, tabak en koffiedik me tegemoet. Ik heb het idee dat ik ook een vleugje wiet bespeur, maar dit is geen geschikt moment om daar iets over te zeggen of zelfs maar een blik met Cirdan te wisselen. Als onze gastvrouw de deur achter ons dichtdoet, moeten mijn ogen even wennen aan het donker voordat ze het interieur in zich kunnen opnemen. Er lijkt

slechts één groot woongedeelte te zijn, plus een houten trap die naar een slaapkamer en badkamer leidt. Als ik rondkijk, is mijn eerste indruk een comfortabele, gezellige, zij het beslist sobere ruimte.

Boeken staan in willekeurige volgorde op de planken, uit hun geknakte ruggen maak ik op dat hun eigenaar een fervent lezer is. In de hoek staat een bureau. Degene die daar zit, werkt graag bij kaarslicht. Ik bekijk de wirwar van schetsen en in gehaast handschrift neergekrabbelde lijstjes. Wanneer ik met mijn vingertoppen door al die vellen papier blader, zie ik dat daaronder een horoscoop is uitgespreid. Op de bodem van een open haard ligt as, en ook de stenen ervoor zijn bestoft. Wanneer daar een knapperend haardvuur brandt, zo stel ik me voor, is dit bij uitstek een plek waar je even kunt bijkomen van de buitenwereld. De versleten gestoffeerde fauteuil suggereert dat iemand hier al geruime tijd zijn thuis heeft. Een plek om eindelijk tot rust te komen, bedenk ik, wat me herinnert aan het doel van ons bezoek.

Als onze gastvrouw de trap op stiefelt en ons een moment alleen laat, valt het me op dat we omringd zijn door voorwerpen die een mensenleven kenschetsen. Mijn broer lijkt dit ook zo te ervaren. Hij kijkt omhoog en om zich heen, zijn handen op de rug gevouwen als een museumbezoeker. Een modelvliegtuigje hangt aan een stuk visdraad voor een raam. Deze driedekker uit de Eerste Wereldoorlog, met vleugels in glanzend vermiljoen, lijkt een duikvlucht in te zetten alsof hij zich klaarmaakt om aan te vallen. Ik herken meteen de Rode Baron, een figuur die me als kind al fascineerde. Iemand heeft me ooit verteld dat de eigenaar van precies dit exemplaar graag vloog. Het modelvliegtuig is met de hand gemaakt en geschilderd. Alles klopt tot in de details, wat me eens te meer doet beseffen dat een creatieve drang heel verschillende vormen in mensen kan aannemen.

Ik ga wat dichterbij de schappen staan, benieuwd naar de titels die ik daar aantref, alleen worden mijn ogen vervolgens niet aangetrokken tot een boek, maar tot een dvd die me maar al te bekend voorkomt. Met mijn duim en wijsvinger trek ik hem ertussenuit, al weet ik precies hoe de hoes eruitziet omdat ik een van de personages in deze film speel. Zonder een woord te zeggen laat ik de hoes aan mijn broer zien. Gezien de manier waarop hij zijn wenkbrauwen optrekt, lijkt hij óf verrast te zijn dat die dvd daar überhaupt is óf de bevestiging te zien van iets wat we de hele tijd al hadden verwacht.

Ik zet het doosje terug op de plank, me ervan bewust dat de bezitter ervan mijn reis uit de verte heeft gevolgd, en ga dan met mijn vinger langs de boeken ernaast. Ik hoef niet lang te zoeken voordat ik op een bibliotheekexemplaar stuit van het eerste deel van een reeks die binnenkort voor televisie bewerkt zal worden. Ik heb alle delen gelezen, want ik ga de hoofdrol in de serie spelen. Ik pak het boek eruit om te controleren of het niet al teruggebracht had moeten zijn. Aan de datum te zien is het kortgeleden uitgeleend. Dan vraag ik me af of degene die het uit de bibliotheek heeft gehaald nog de tijd zal hebben om het te lezen en onderdruk ik met enige moeite opkomend verdriet. Het is een vreemde houding tegenover een bekende emotie. Er zit weinig kracht achter, alsof het slechts een geheugensteuntje is voor hoe ik zou moeten reageren, in plaats van dat het echt uit mezelf komt.

Ik vervolg mijn inspectie met het oppakken van kleimodellen van hobbitwoningen en een vilten tovenaarschoed met een slappe rand. Elk voorwerp markeert een punt op een reis door het leven; van de oude sigarettenaansteker tot wat een favoriete mok moet zijn. Samen zouden ze me moeten leiden naar degene die hier woont. Ik weet alleen niet zeker of wat ik vind aan mijn verwachtingen zal voldoen. Fei-

PROLOOG

telijk beschik ik alleen over vage herinneringen uit het begin van mijn leven en een handvol verhalen uit de tweede hand, maar om eerlijk te zijn heb ik daar in de loop der tijd niet veel aandacht aan besteed. Tot nu.

Bij het geluid van voetstappen die de trap af komen zet ik vlug een stap achteruit, waarna ik me omdraai en beleefd glimlach.

‘Jullie vader voelt zich niet goed genoeg om jullie nu te zien,’ zegt ze verontschuldigend. ‘We kunnen later terugkomen.’

DAG NUL

Ertussenuit

Glasgow, Schotland, (bijna) tien jaar later

‘Ik moet gaan!’ In mijn bed kom ik zo krachtig overeind dat het dekbed van me af glijdt en in kreukels aan mijn voeten ligt. ‘Ik moet dit doen... NU!’

Ik praat hier tegen niemand anders dan mezelf. De situatie is dat ik alleen thuis ben. Ik ben pas een paar dagen terug. Na maanden van huis te zijn geweest vanwege een heleboel filmverplichtingen, promotiewerk en zakelijke projecten, zou ik tevreden moeten zijn om hier lekker rustig te liggen. De afgelopen vier weken heb ik me door vertrek- en aankomstzones gehaast op luchthavens van Mexico tot LA, New York en Chicago. Niet dat het een opgave is. Ik ben graag bezig. Maar logischerwijs zou ik blij moeten zijn om in mijn joggingbroek rond te hangen en eens helemaal niets te doen. In plaats daarvan lukt het me maar niet, als gevolg van de jetlag en de lichte kater